DOĞA ve UNSURLARI

Doğada kendiliğinden oluşan, insan emeği ve çalışmasının ürünü olmayan unsurlara **doğal unsur** denir. Yeryüzündeki dağlar, akarsular, bitki örtüleri, topraklar, bulutlar, denizler gibi unsurlar doğal unsurları oluşturur. İnsan etkisi olmadan, doğadaki diğer canlıların ve cansız maddelerin etkileşimiyle oluşan olaylara ise **doğal olay** denir. Yağmurun yağması, rüzgârın esmesi, Güneş'in doğması, denizde dalgaların oluşması gibi olaylar birer doğal olaydır.

Yeryüzünün değişik bölgelerindeki insanların yaşam tarzlarının farklılık göstermesinde, doğal çevre koşullarının insanlara sunduğu olanakların farklılığı önemli bir etkendir. Örneğin kutuplara yakın bölgelerde çok kalın ve kürklere sarılı hâlde yaşayan insanoğlu, Kuzey Afrika'da veya Amazon Havzası'nda yarı çıplak hâlde yaşar. Bu durum, iklim koşullarının farklı olmasıyla ilgilidir. Güneydoğu Asya ülkelerinde insanların beslenmesinde pirincin, Japonya ve Grönland'da balığın önemli yer tutması aynı şekilde doğal ortam koşullarıyla ilgilidir.

Doğal çevre koşulları insanların beşerî ve ekonomik faaliyetlerini etkiler.

BEST BİLGİ

Doğal unsurların dışında kalan, insan eliyle yapılmış ve insan emeği olan ürünlerin hepsine **beşerî unsur** denir. Köprüler, barajlar, binalar, fabrikalar, ulaşım yolları, taşıtlar vb. birer beşerî unsurdur.

İnsanın bir parçası olduğu **doğa**, birbiriyle etkileşim hâlinde olan dört farklı ortamın birlikteliğinden oluşur. Bu ortamlar; **atmosfer (hava küre)**, **hidrosfer (su küre)** ve **litosfer (taş küre)** ile **biyosfer (canlılar küresi)**dir.

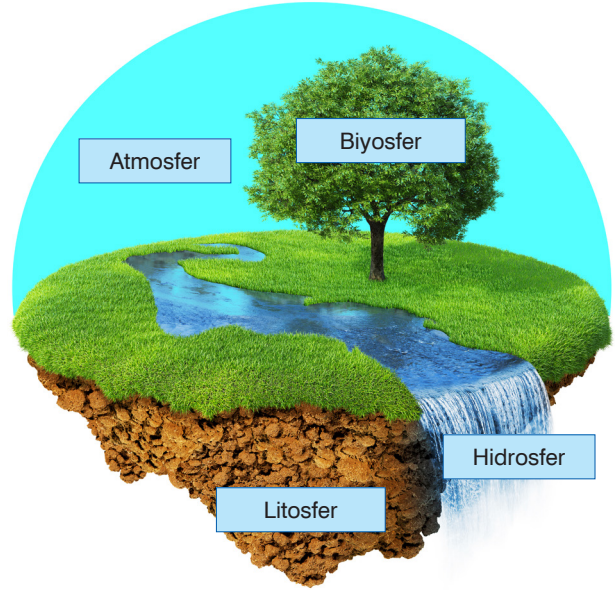

Dört temel ortam sürekli birbirleriyle ilişki içindedir.

Atmosfer (Hava Küre)

Yerküre'yi çepeçevre saran ve çeşitli gazlardan oluşan doğal bir ortamdır. İçerdiği gazlar ve meydana gelen hava olayları nedeniyle canlılara yaşam olanağı sağlar. Sıcaklık, basınç, rüzgâr, nem ve yağış atmosferde meydana gelen başlıca olaylardır.

Hidrosfer (Su Küre)

Su, yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli ögelerden biridir. Okyanuslar, denizler, göller, akarsular, kaynaklar ve yer altı suları hidrosferi oluşturan başlıca bölümlerdir. İnsanlar, bu ortamlarda ekonomik faaliyetlerde bulunmakta, bu ortamda meydana gelen dalga, akıntı, gelgit ve tsunami gibi olaylardan etkilenmektedir.

Litosfer (Taş Küre)

Üzerinde yaşadığımız, Yerküre'nin katılaşmış en üst katmanıdır. Dağlar, taşlar, vadiler, platolar litosferi oluşturan başlıca unsurlardır. Yer şekillerinin oluşması ve değişmesi, kayaçların ufalanarak toprağa dönüşmesi, deprem ve volkanik olaylar litosferde gerçekleşir.

Biyosfer (Canlılar Küresi)

Yeryüzünde canlıların yaşadığı ortamdır. Mikroorganizmalar, çeşitli bitkiler, hayvanlar ve insanlar biyosferin başlıca unsurlarıdır.

DÜNYA'NIN ŞEKLİ

Dünya, yuvarlak olmakla birlikte tam küre şeklinde değildir. Kutuplardan hafif basık, Ekvator'da hafif şişkindir. Dünya'nın kendine özgü bu şekline **geoit** denir. Dünya geoit şeklini, kendi ekseni etrafında dönüşü sırasında oluşan merkezkaç kuvvetinin etkisiyle almıştır.

Dünya'nın geoit şekli

Dünya'nın Ekvator'dan şişkin, kutuplardan basık olduğunun kanıtları şunlardır:

- Ekvator'un uzunluğu (40 076 km), tam bir meridyen dairesinin uzunluğundan (40 009 km) daha fazladır.
- Ekvator yarıçapı (6378 km), kutuplar yarıçapından (6357 km) 21 km daha uzundur.
- Deniz seviyesinde kutuplardaki yer çekimi, Ekvator'dakinden daha fazladır.

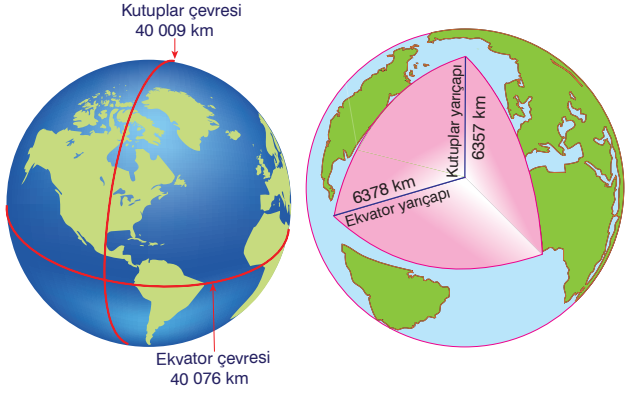

Ekvator çevresi kutuplar çevresinden 67 km uzun, kutuplar Dünya'nın merkezine Ekvator'a göre 21 km daha yakındır.

Dünya'nın Şeklinin Sonuçları

- Dünya'nın bir yarısında gündüz yaşanırken, diğer yarısında gece yaşanır. Gündüz ve gecenin yaşandığı yarım küreleri birbirinden ayıran sınıra **aydınlanma dairesi** denir.
- Ekvator ve kutup noktaları ortaya çıkmıştır.
- Dünya'nın ekseni etrafındaki dönüş hızı, diğer bir ifadeyle çizgisel hız Ekvator'dan kutuplara doğru azalır.
- Güneş ışınlarının düşme açısı Ekvator'dan kutuplara doğru azalır. Buna bağlı olarak Ekvator'dan kutuplara doğru;
  - Sıcaklıklar azalır.
  - Cisimlerin gölge boyları uzar.
  - Denizlerin tuzluluk oranı azalır.
  - Kalıcı kar sınırı yükseltisi azalır.
  - Güneş ışınlarının Atmosfer'de aldığı yol uzar.

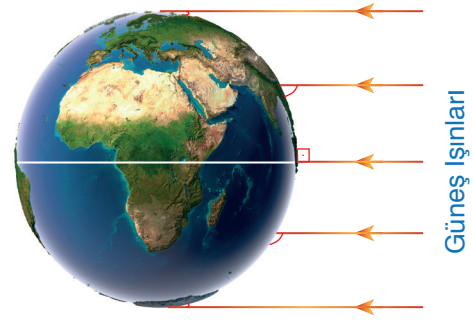

Güneş ışınlarının düşme açısının Ekvator'dan kutuplara doğru olan değişimi

- Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe paralellerin boyları kısalırken, meridyenler arası uzaklık azalır.

Uçaklar, doğu – batı yönündeki uçuşlarında daha az yol alıp enerji ve zaman tasarrufu sağlamak amacıyla kutuplara yakın bölgelerden uçmayı tercih ederler.

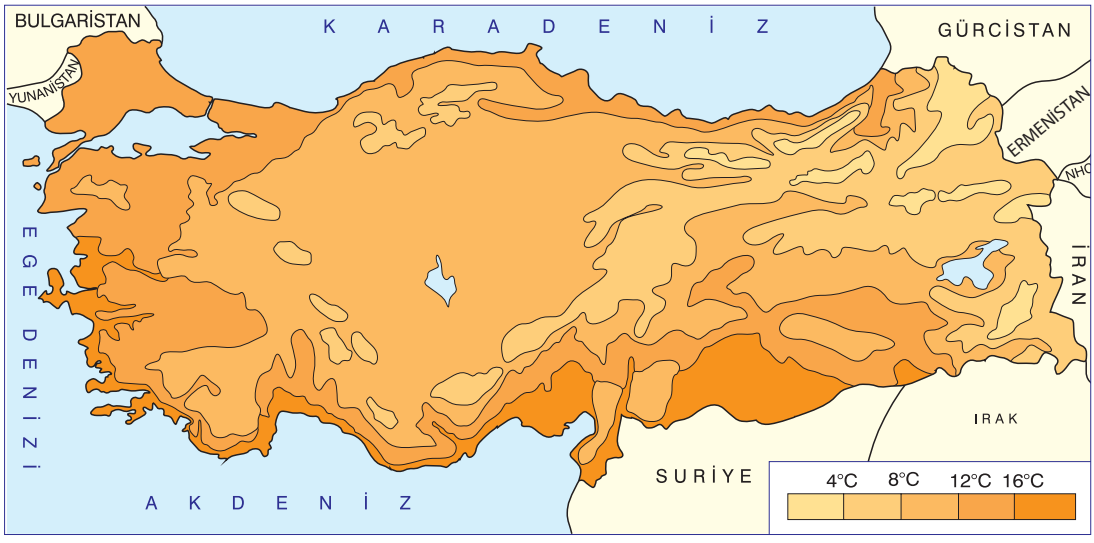

Türkiye'nin yıllık ortalama sıcaklık dağılışı

Yıllık Ortalama Sıcaklık Dağılışı

Türkiye'nin yıllık ortalama sıcaklık dağılışı haritasına göre;

- Enlemin etkisiyle genel olarak sıcaklıklar kıyılarda güneyden kuzeye doğru azalır.
- Denizin ılıtıcı etkisinden dolayı bütün kıyılarda sıcaklıklar, iç kesimlerinkinden fazladır.
- Aynı enlem üzerinde bulunan kıyıların, iç kesimlerden daha sıcak oluşu denizin ılıtıcı etkisinden kaynaklanır.
- Karasallık ve yükseltiden dolayı iç kesimlerde sıcaklıklar, batıdan doğuya doğru gidildikçe düşer.
- En yüksek ortalama sıcaklıklar, Akdeniz kıyı kesimi ile Güneydoğu Anadolu'nun güney kesimlerinde görülür.
- Yıllık ortalama sıcaklıklarda en düşük değerler Kuzeydoğu Anadolu platolarında görülür.

Temmuz Ayı Ortalama Sıcaklık Dağılışı

Türkiye'de temmuz ayı sıcaklık dağılışı üzerinde enlem, karasallık ve yükselti belirleyici faktörlerdir.

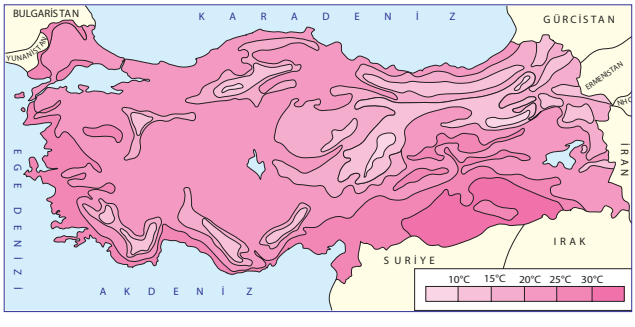

Türkiye'nin temmuz ayı ortalama sıcaklık dağılışı

Türkiye'nin temmuz ayı ortalama sıcaklık dağılışı haritasına göre;

- En yüksek sıcaklıklar, Güneydoğu Anadolu'dadır. Buralarda temmuz ayı sıcaklık ortalaması 30 °C'nin üzerindedir.
- Yükseltinin etkisiyle en düşük sıcaklıklar Kuzeydoğu Anadolu'da görülür. Buralarda temmuz ayı sıcaklık ortalaması 20 °C'nin altına düşer.
- Türkiye'nin büyük bir kesiminde bu aydaki ortalama sıcaklık 20 °C'nin üzerindedir.
- Bölgeler arasındaki sıcaklık farkı ocak ayına göre daha azdır. En sıcak ve en soğuk yöreler arasındaki sıcaklık farkı ise 15 °C civarındadır.

Ocak Ayı Ortalama Sıcaklık Dağılışı

Ocak ayı sıcaklık ortalamaları üzerinde karasallık, yükselti ve enlem faktörlerinin belirleyici etkisi fazladır.

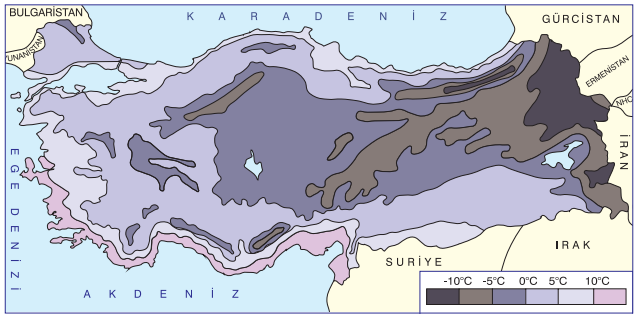

Türkiye'nin ocak ayı ortalama sıcaklık dağılışı

Türkiye'nin ocak ayı ortalama sıcaklık dağılışı haritasına göre;

- En düşük sıcaklıklar Kuzeydoğu Anadolu'da görülür. Bu kesimlerde ocak ayı sıcaklık ortalamaları – 10 °C' nin altına düşer.

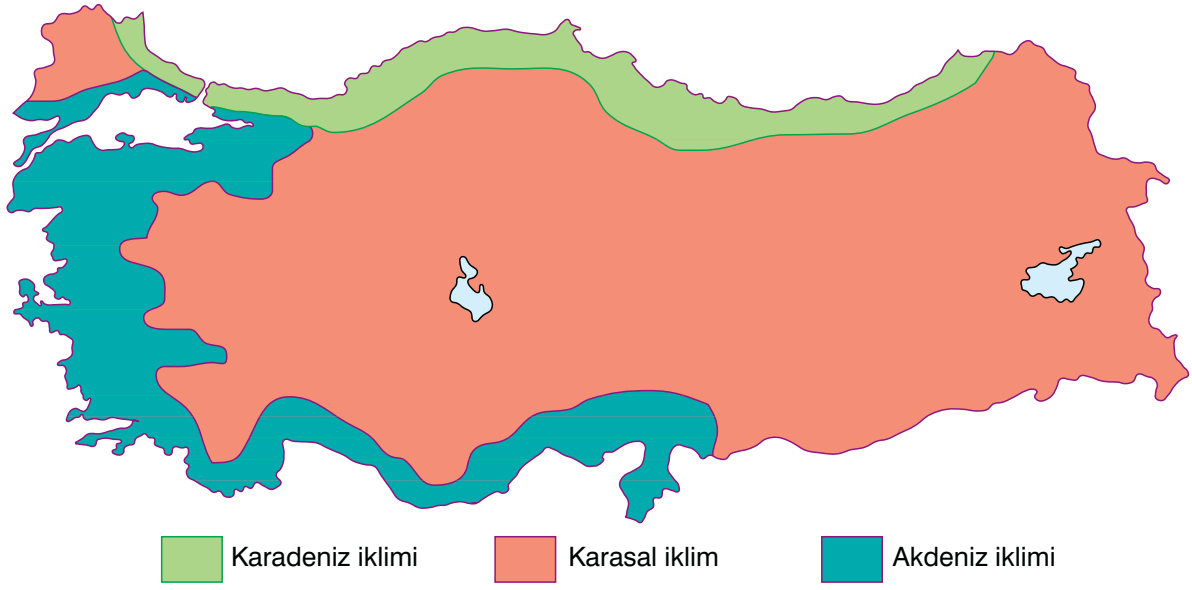

Türkiye'deki iklim tiplerinin dağılışı

- Her mevsim yağışlıdır.
- Doğu Karadeniz kıyılarında en fazla yağış sonbaharda, en az yağış ilkbaharda düşer. Yıllık yağış miktarı 2000 mm'den fazladır.

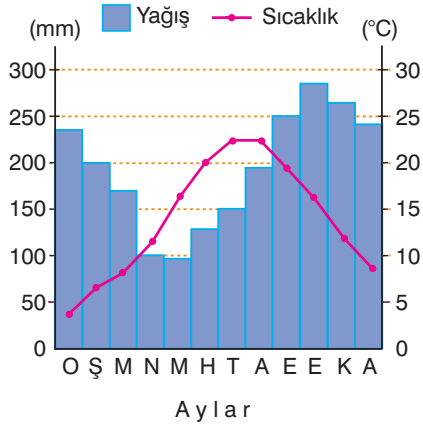

Rize'nin sıcaklık ve yağış grafiği

- Batı Karadeniz kıyılarında en fazla yağış sonbaharda, en az yağış ilkbaharda düşer. Yıllık yağış miktarı 1000 - 1500 mm civarındadır.
- Orta Karadeniz kıyılarında yağışlar Doğu ve Batı Karadeniz'e göre daha azdır. Yıllık yağış miktarı 700 - 1000 mm arasında olup en az yağış yaz aylarında düşmektedir.
- Gümüşhane, Bayburt, Kastamonu, Bolu gibi Kuzey Anadolu Dağları'nın güneye bakan kesimlerinde, deniz etkisinin azalması ve yükseltinin artması nedeniyle yağışlar azalır, sıcaklıklar düşer. Karasal etkiler görülmeye başlar.
- Karadeniz ikliminin doğal bitki örtüsü ormandır. Ormanların yetişmediği yüksek kesimlerde alpin çayırlar görülür.

Akdeniz İklimi

Akdeniz ve Ege kıyıları ile Marmara Denizi çevresinde etkilidir. Genel özellikleri şunlardır:

- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer.
- Yıllık sıcaklık ortalaması 18 - 20 °C civarındadır.
- Ocak ayı ortalama sıcaklığı 8 - 10 °C, temmuz ayı ortalama sıcaklığı 28 - 30 °C arasındadır.
- Yıllık sıcaklık farkı 15 - 18 °C arasında değişir.

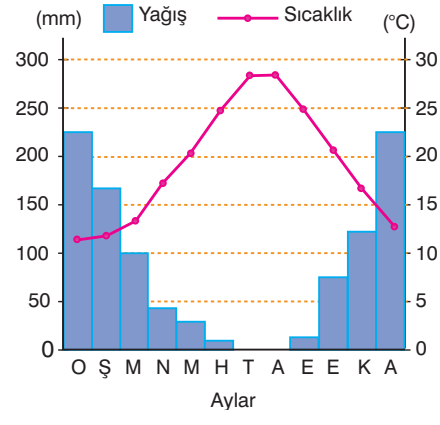

Mersin'in sıcaklık ve yağış grafiği

- En fazla yağış kışın, en az yağış yazın düşer. Yaz ve kış yağışları arasındaki fark çok fazladır.

Yeryüzündeki levhalar magmadaki konveksiyonel akıntıların etkisiyle farklı hızlarda ve yönlerde hareket etmektedir. Alt mantoda çekirdeğin etkisiyle ısınan magma dikey yönde yer kabuğuna doğru hareket eder. Yer kabuğuna sürtünerek yer kabuğunu hareket ettirdikten sonra soğuyup tekrar alt mantoya iner.

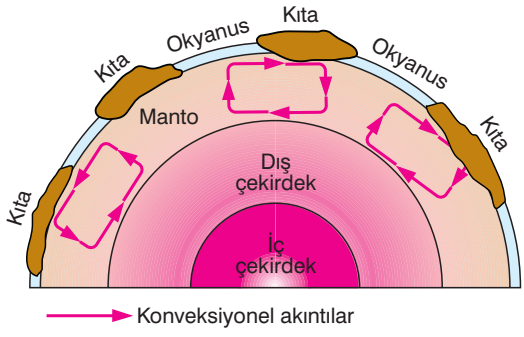

Mantodaki konveksiyonel akıntıların oluşumu ve hareketi

Okyanus tabanlarında levhaların birbirinden uzaklaştığı yerlerde, derinlerden gelen magmanın oluşan boşluğu doldurup katılaşmasıyla **okyanus ortası sırtlar** oluşur. Bu yolla okyanus tabanlarına sürekli olarak yeni malzeme eklendiği için bu olaya **deniz tabanı yayılması** denir.

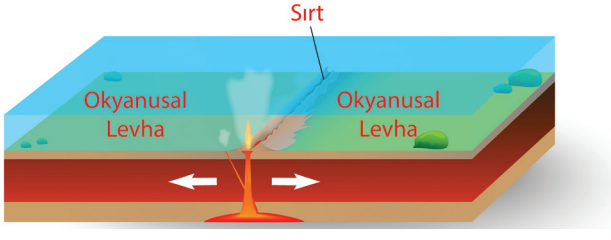

Okyanusal levhaların birbirinden uzaklaşması

Okyanusal levhanın yoğunluğu fazla, kıtasal levhanın yoğunluğu azdır. Bu nedenle okyanusal levha kıtasal levhanın altına dalar. Buraya **dalma batma alanı** denir. Dalma batma alanlarında derin **okyanus çukurları (hendek)** ile **kıvrımlı dağlar** oluşmuştur. Ayrıca buralarda gerilme ve sürtünmenin etkisiyle deprem ve volkanik faaliyetler yaygın olarak görülür.

Aynı yoğunluktaki levhaların birbirine doğru hareketi, levhalar arasındaki tortulların sıkışıp kıvrılarak yeryüzünde **kıvrımlı dağ** sıralarının oluşmasına neden olmuştur.

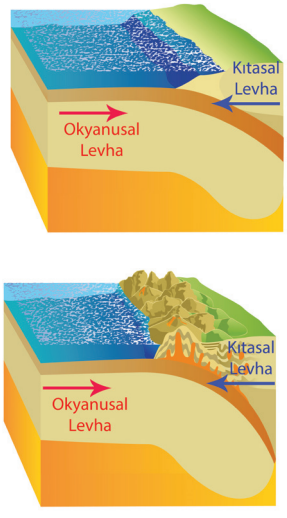

Kıtasal ve okyanusal levhaların birbirine yaklaşması

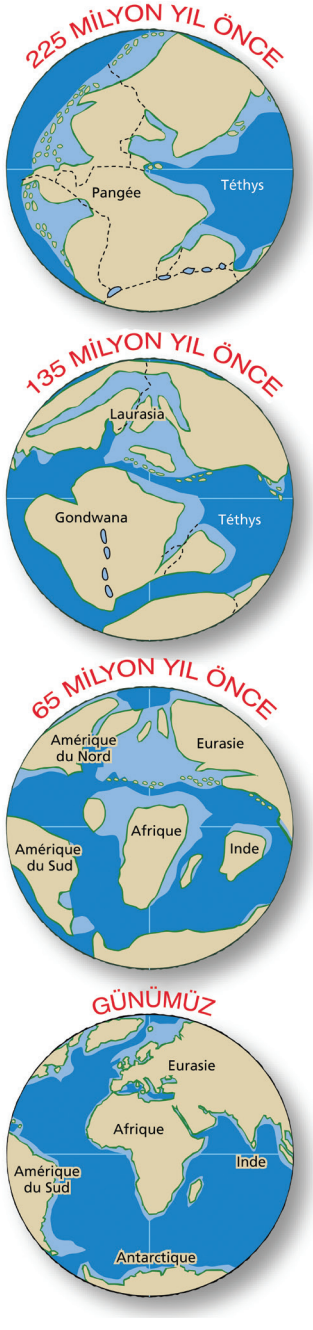

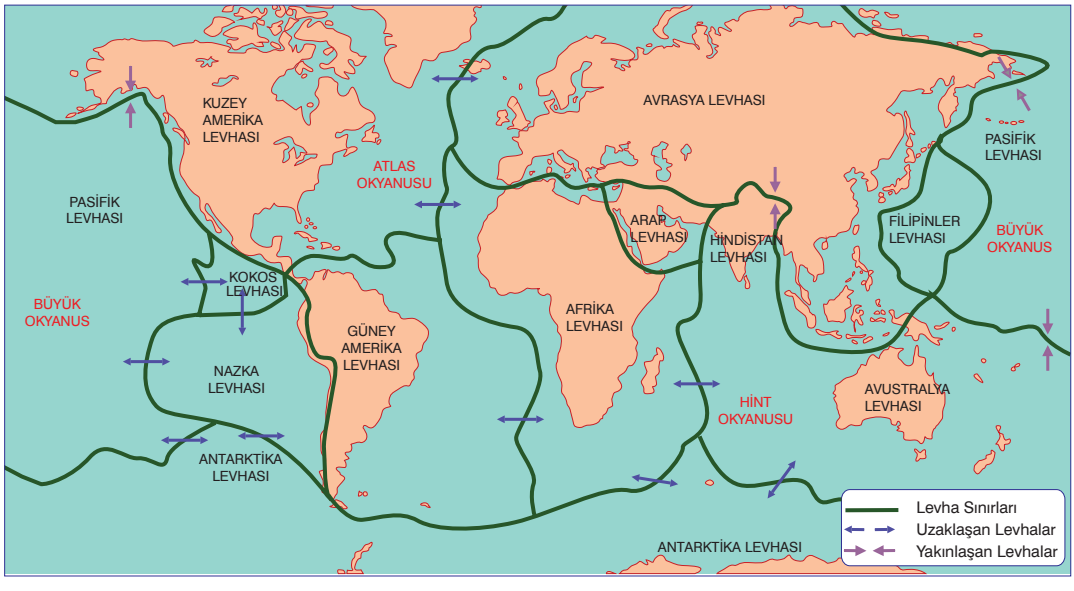

Dünya'daki levha sınırları ve hareket yönleri

Akarsuların Aşındırma Şekilleri

Vadi

Akarsuların yataklarını derinleştirmesiyle oluşan, iki yamaç arasında sürekli iniş gösteren oluklara **vadi** denir. Vadiler; yer şekillerine, jeolojik yapıya ve akarsuyun aşındırma gücüne göre farklı tiplerde gelişirler.

Çentik (Kertik) Vadi

Genel olarak akarsuların gençlik döneminde ya da yukarı çığırlarında görülen, "V" biçiminde profile sahip vadilere **çentik vadi** denir. Bu vadi tipinin görüldüğü akarsuyun akış hızı fazladır.

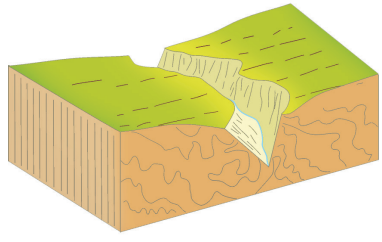

Geniş Tabanlı Vadi

Akarsu yatağında eğimin azaldığı yerlerde yatağın yana doğru aşındırılmasıyla oluşan vadilerdir. Vadi tabanlarında eğim azaldığı için aynı zamanda biriktirme alanları oluşur. Bu nedenle **alüvyal tabanlı vadi** de denilmektedir.

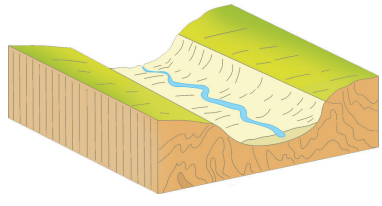

Asimetrik Vadi

Akarsuyun, yatağının bir yamacını derine doğru aşındırması, diğer yamacını yana doğru aşındırmasıyla oluşan vadilerdir. Bu durum üzerinde farklı direnç özelliğine sahip kayaçların bir arada bulunmasının etkisi vardır.

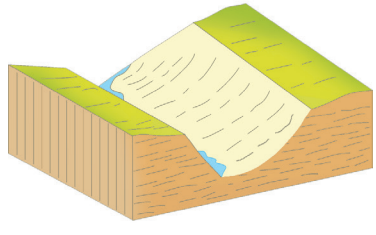

Boğaz (Yarma) Vadi

Akarsuların, sıradağları enine kesmesiyle oluşturdukları dik yamaçlı, dar ve derin vadilerdir. Profilleri "U" şeklindedir.

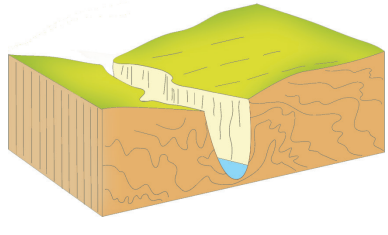

Kanyon Vadi

Genellikle eriyebilen kayaçların bulunduğu arazilerde, dirençsiz kayaların aşınmasıyla, dirençli kayaların basamaklar şeklinde görüldüğü vadilerdir. Vadi yamaçları oldukça dik ve derindir.

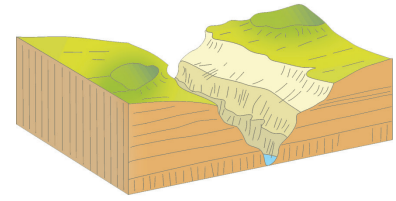

Çağlayan ve Dev Kazanı

Akarsu yatağındaki farklı dirençlere sahip tabakalar, farklı seviyelerde aşındırıldıklarından yatak üzerinde basamaklar oluşur. Bu basamaklara **çağlayan** ya da **şelale** denir. Çağlayandan düşen suların düştükleri yerde oluşturduğu çukurluklara ise **dev kazanı** denir.

Çağlayan ve dev kazanı

Kırgıbayır (Badlands)

Kırgıbayırların oluşumunda, peri bacalarının oluşumunda olduğu gibi yamaçlardan yayılırcasına akan sel suları etkili olur. Özellikle kolay aşınan kum taşı, tüf, kil gibi kayaçların bulunduğu bitki örtüsünden yoksun yamaçlarda sel suları çok sayıda yarıntı oluşturur. Sel sularının oluşturduğu yarıntılara **kırgıbayır** denir.

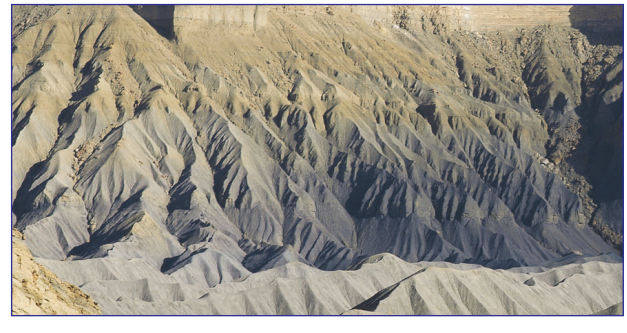

Kırgıbayır

Kaynaklar

Yer altında akifer içinde bulunan sular değişik şekilde yeryüzüne çıkar. Yer altı sularının yeryüzüne çıktığı yere **kaynak** denir. Kaynakların oluşabilmesi için yeryüzeyinin suyun bulunduğu tabakayı herhangi bir yerinden kesmesi gerekir. Kaynaklar oluştukları yere ve çıkış özelliklerine göre çeşitli isimler alır.

Yamaç (Vadi) Kaynağı

Vadi yamaçlarının yer altı suyunun bulunduğu tabakayı kestiği yerlerde yüzeye çıkan suların oluşturduğu kaynaklardır. Vadi yamaçları boyunca oluşan bu kaynaklar akarsuları besler.

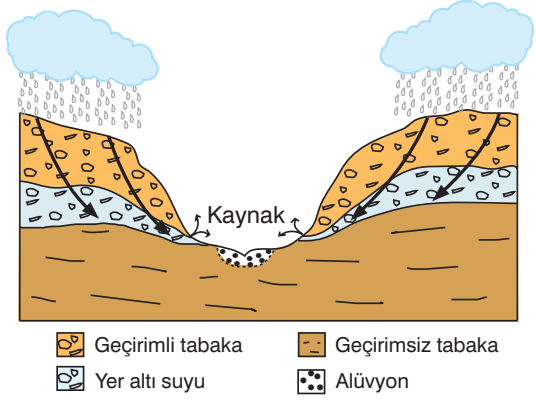

Yamaç kaynağı

Artezyen Kaynağı

İki geçirimsiz tabaka arasında bulunan geçirimli tabakada biriken suların insanlar tarafından sondaj yapılarak yüzeye çıkarılmasıyla oluşur. Genellikle vadi tabanlarında ve tabakaların çanaklaştığı yerlerde görülür. Yer altında basınç altında bulunan sular, açılan sondaj kuyusundan fışkırarak çıkar.

Artezyen kuyusu

Fay Kaynağı

Fay hatlarından yeryüzüne çıkan suların oluşturduğu kaynaklardır. Bunlar yerin derinliklerinden geldikleri için suları sıcaktır. Yıl içinde sıcaklık değişimi azdır. Fay kaynaklarının suyu mineralce zengin ve sıcak olduğundan sağlık turizmi açısından çok önemlidir.

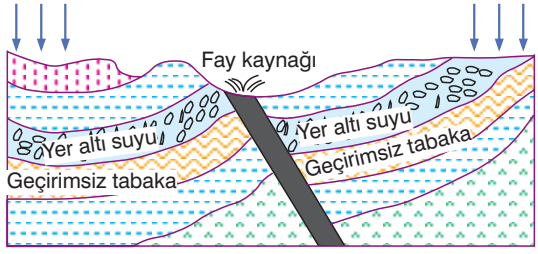

Fay kaynağı

Karstik Kaynak

Kalker ve jips gibi çözünebilen kayaçların bulunduğu yerlerde, kaya boşluklarında biriken suların tekrar yeryüzüne çıkmasıyla oluşan kaynaklardır. Karstik kaynakların en önemli özelliklerinden biri de çözünmenin etkisiyle bol miktarda kireç içermesidir.

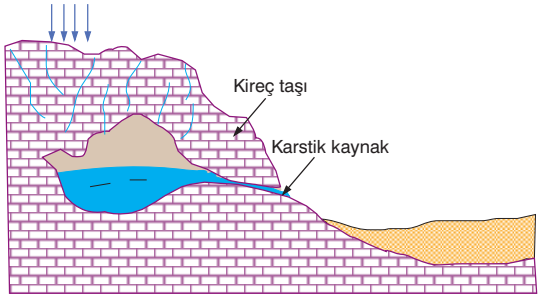

Karstik kaynak

Gayzer

Volkanik bölgelerde, yerin derinliklerindeki basınçlı suların sıcak gazların etkisiyle yeryüzüne belli aralıklarla su ve buhar hâlinde püskürerek çıkarmasıyla oluşan kaynaklardır. Periyodik olmayan zaman aralıklarıyla püsküren bu kaynakların en güzel örnekleri İzlanda ve ABD'de yer alan Yellowstone Mîlli Parkı'nda görülmektedir.

Gayzer kaynağı

Türkiye'nin yer üstü su kaynaklarının dağılışı

Türkiye'nin Gölleri

Türkiye'deki göllerin **Göller Yöresi**, **Güney Marmara, Van Gölü ve çevresi** ile **Tuz Gölü ve çevresi**nde toplandığı görülür. Türkiye'deki göllerin oluşumları ve başlıca örnekleri şunlardır:

Doğal Göller

Tektonik Göller

Türkiye'deki göllerin büyük bölümü tektonik oluşumludur. **Tuz Gölü, Akşehir, Eber, Acıgöl, Burdur, Hazar, İznik, Sapanca, Uluabat** ve **Manyas** gölleri tektonik göllere örnek verilebilir.

Karstik Göller

Karstik göller Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinde yaygındır. **Salda, Kestel, Karagöl, Kızören, Timraş, Akgöl, Söğüt, Avlan gölleri** örnek olarak verilebilir.

Volkanik Göller

Nemrut Dağı'nın üzerindeki kalderada oluşmuş **Nemrut Gölü**, Konya Karapınar yakınlarındaki maar çukurluğunun içinde oluşmuş **Meke Gölü, Acıgöl** ve Isparta yakınlarındaki **Gölcük** volkanik oluşumlu göllerdir.

Buzul Gölleri

Buzul, İkiyaka, Ağrı, Süphan, Kaçkar, Giresun, Bingöl, Munzur, Uludağ, Erciyes, Aladağlar ve **Bolkarlar**'ın yüksek kesimlerindeki sirk çukurlarında oluşan göller bu grupta yer alır. Buzul göllerinin başlıcaları, Uludağ üzerindeki **Kilimli, Aynalı** ve **Karagöl** ile Kaçkar Dağları'ndaki **Deringöl**'dür.

Set Gölleri

Heyelan set göllerine Tortum, Sera, Abant ve **Yedigöller** örnek olarak verilebilir.

Kıyı set göllerine Büyükçekmece, Küçükçekmece, Terkos (Durusu) gölleri örnek olarak verilebilir.

Volkanik set göllerine Van, Erçek, Nazik, Haçlı, Çıldır ve **Balık gölleri** örnek olarak verilebilir.

Alüvyal set göllerine Eymir, Mogan, Bafa (Çamiçi), Köyceğiz ile **Marmara Gölü** örnek olarak verilebilir.

Yapay Göller

Keban, Karakaya, Atatürk, Hirfanlı, Kesikköprü, Altınkaya, Sarıyar, Oymapınar, Demirköprü, Aslantaş, Kemer, Adıgüzel, Porsuk, Gökçekaya, Ilısu, Batman, Dicle, Kralkızı baraj gölleri yapay göllere örnek olarak verilebilir.

BEST BİLGİ

Eğirdir, Kovada, Beyşehir göllerinin oluşumunda tektonik ve karstik olaylar, Van Gölü'nün oluşumunda ise tektonik ve volkanik olaylar birlikte etkili olmuştur. Oluşumlarında birden fazla olayın etkili olduğu bu göllere **karma oluşumlu göller** denir.

TÜRKİYE'DEKİ TOPRAKLAR

Türkiye'deki Toprak Tipleri

Türkiye'de çeşitli toprak tiplerinin görülmesinde iklim çeşitliliğinin fazla olması, arazilerdeki ana kayaların farklı yapılarda olması, bitki örtüsü çeşitliliği, yükselti ve yer şekillerinde görülen farklılıklar gibi nedenler etkili olmuştur.

Türkiye'deki Zonal (Yerli) Topraklar

Kırmızı Renkli Akdeniz (Terra - Rossa) Toprakları

Toprağın bünyesindeki demirin oksitlenmesinden dolayı rengi kırmızıdır. Genellikle Akdeniz ikliminin etkili olduğu yerlerde, kalkerler üzerinde oluşan terra rossalar, organik madde bakımından fazla zengin değildir. Ancak sulama ve gübreleme yapılırsa verimli hâle gelebilir. **Akdeniz** ve **Ege kıyıları** ile **Güney Marmara** kıyılarında görülür. Bu toprakların üzerinde genellikle turunçgil, bağcılık ve zeytin tarımı yapılmaktadır.

Kahverengi Orman Toprakları

Kuzey Anadolu Dağları'nın denize bakan yamaçlarında yaygın olan bu topraklar fazla yıkanmadan dolayı kireç bakımından fakirdir. Bu topraklar çay ve kivi yetiştirmek için elverişlidir. Kuzey Anadolu Dağları'nın güney yamaçlarında yağış miktarının azalması kireçli orman topraklarının görülmesine neden olmuştur.

Kahverengi Step Toprakları

İç kesimlerdeki step bölgelerinde görülür. Yıllık yağış miktarının az (400 mm'nin altında) olmasından dolayı yıkanma azdır. Bu durum toprağın kireç bakımından zengin olmasına neden olmuştur. Üzerlerindeki bitki örtüsü cılız olduğundan organik madde bakımından fakirlerdir. **Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu** ve **İç Anadolu**'da yaygın olan bu topraklarda genellikle tahıl tarımı ve küçükbaş hayvancılık faaliyeti yürütülmektedir.

Kestane Renkli Step Toprakları

Yağış miktarının 400 – 600 mm arasında olduğu yerlerde görülür. Toprak, organik madde bakımından zengindir. **Doğu ve İç Anadolu platoları, İç Batı Anadolu** ve **Göller Yöresi**'nde yaygın olan bu topraklarda genel olarak tahıl tarımı yapılır. Tahıl tarımının yapılamadığı yörelerde ise küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Çernezyomlar

Yağış miktarının step bölgelerine göre fazla olduğu alanlarda çayır bitki örtüsü altında oluşan topraklardır. Organik madde birikiminin fazla olması toprağın koyu renkli olmasına neden olmuştur. **Erzurum – Kars çevresinde** ve **Doğu Karadeniz Dağları**'nda görülen bu toprakların üzerinde genellikle büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır.

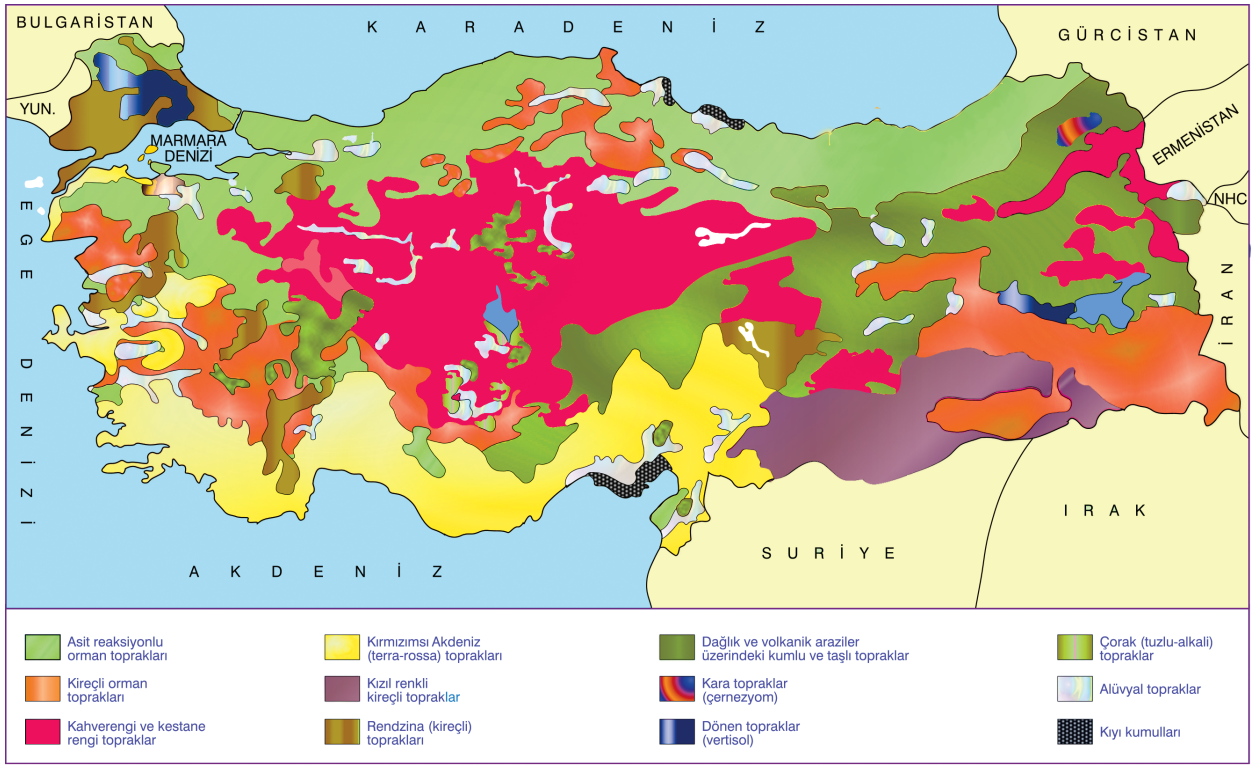

Türkiye'deki toprak tiplerinin dağılışı

1. Türkiye'nin toplam nüfusu içinde il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların fazla olduğu şehirlerde kentleşme oranı yüksektir. Bu tür şehirler daha çok batı bölgelerimizde toplanmıştır.

Bu durum, batı bölgelerin <u>öncelikle</u> hangi özelliğine bağlanabilir?

A) Sanayinin gelişmiş olmasına
B) Engebeli arazilerin bulunmasına
C) Tarım alanlarının dar olmasına
D) Farklı iklim özelliklerinin görülmesine
E) Doğum oranının düşük olmasına

2. Türkiye'de iklimin kurak, tatlı su kaynaklarının sınırlı ve toprağın verimsiz olduğu yöreler yer şekilleri yönüyle elverişli olduğu hâlde seyrek nüfusludur.

Bu genelleme, aşağıdaki yörelerden hangisi için yapılır?

A) Çukurova
B) Menteşe Yöresi
C) Tuz Gölü çevresi
D) Yıldız Dağları
E) Çatalca Yarımadası

3. Aşağıdaki haritada verilen kırmızı renkle boyalı alanlar, kıtaların sık nüfuslu bölgelerini göstermektedir.

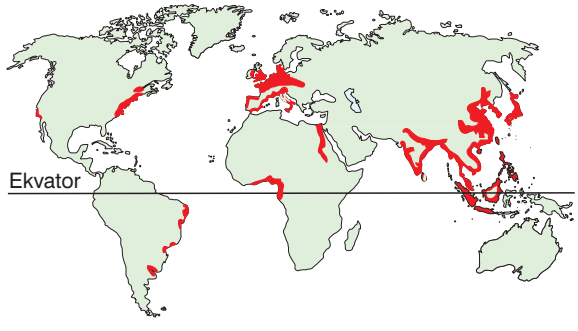

Harita incelendiğinde, aşağıdaki yargılardan hangisine varılabilir?

A) Dünya'daki tüm sık nüfuslu bölgelerde aynı iklim özellikleri görülür.
B) Afrika ve Güney Amerika kıtalarının nüfusları birbirine çok yakındır.
C) Dünya'nın en sık nüfuslu bölgesi Güney Yarım Küre'dedir.
D) Asya Kıtası'nda nüfus dağılışı oldukça düzenlidir.
E) Avrupa Kıtası'nda sık nüfuslu yerler Kuzey Amerika Kıtası'na göre daha fazladır.

4. I. Perşembe (Ordu)
II. Hopa (Artvin)
III. Alanya (Antalya)
IV. Kuşadası (Aydın)

Yukarıdaki yerleşmelerden hangilerindeki nüfus, deniz turizmine bağlı olarak mevsimden mevsime <u>daha çok</u> değişiklik gösterir?

A) I ve II
B) I ve III
C) II ve III
D) II ve IV
E) III ve IV

5. **Aşağıdaki illerden hangisinin, iklim koşulları elverişli olmasına karşın dağlık ve engebeli olması nedeniyle nüfus yoğunluğu azdır?**

A) Konya
B) Karaman
C) Aksaray
D) Muğla
E) Edirne

6. Aşağıdaki grafik, 1975 - 2015 yılları arasında Türkiye'deki kentsel nüfusun cinsiyete göre oranlarını göstermektedir.

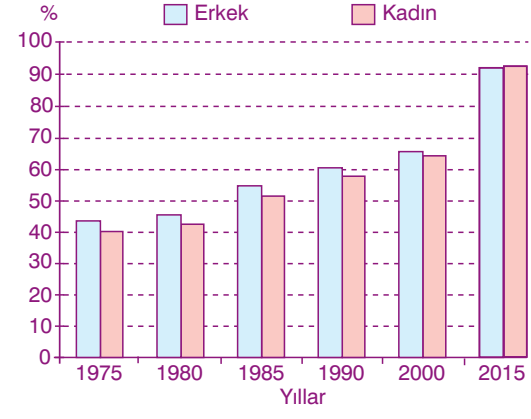

Grafikteki bilgilere göre, aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Verilen yılların tümünde Türkiye'deki kentsel nüfus oranı % 50'den azdır.
B) 2015 yılında Türkiye nüfusunun % 90'ından fazlası kentlerde yaşamaktadır.
C) 2000 - 2015 yılları arasında kentsel nüfus artış hızı azalmıştır.
D) 1975 yılında kentsel kesimdeki nüfus artış hızı, kadın nüfusta erkek nüfusa göre daha fazladır.
E) 1990 yılında kentsel kesimdeki kadın nüfus oranı, erkek nüfus oranından fazladır.

7.

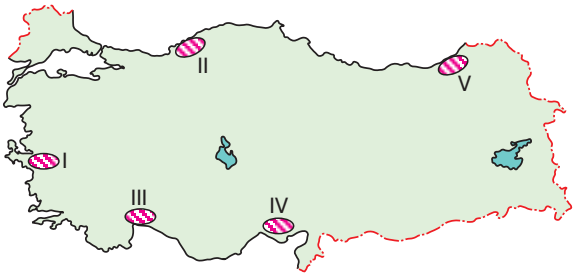

Yukarıdaki haritada taranarak numaralandırılan yörelerden hangisinin sık nüfuslanmasında, taş kömürü çıkarımına bağlı madencilik faaliyetleri <u>en önemli</u> etkendir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

8.
- 65 yaş ve üzerindeki nüfus oranının düşük olması
- En son nüfus piramidinin tabanının geniş olması
- Çalışan nüfusun yaş ortalamasının düşük olması

Bir ülke nüfusuyla ilgili verilen yukarıdaki durumlar, aşağıdakilerden hangisine kanıt olarak gösterilebilir?

A) Nüfus artış hızının düşük olduğuna
B) Kişi başına düşen millî gelirin yüksek olduğuna
C) Genç nüfuslu olduğuna
D) Aritmetik nüfus yoğunluğunun fazla olduğuna
E) Ortalama yaşam süresinin uzun olduğuna

9. Bir ülkenin nüfus piramidi, son 50 yıl içinde I. şekilden II. şekle gelmiştir.

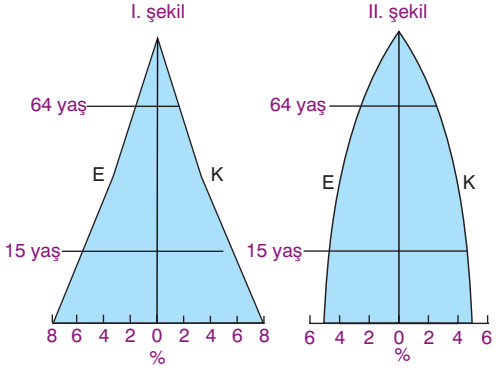

Buna göre bu ülkeyle ilgili, aşağıdakilerden hangisi <u>kesin olarak</u> söylenebilir?

A) Ortalama yaşam süresi kısalmıştır.
B) Nüfus artış hızında belirgin bir düşüş görülmüştür.
C) Bebek ölüm oranları artmıştır.
D) Doğum oranları artmıştır.
E) Ülke dışına göçler artmıştır.

10. Türkiye'deki bazı bölgelerin kırsal yerleşmelerinde yaygın olan ahşap konutlar tahta, direk, kalas vs gibi kerestenin değişik biçimlerde kullanıldığı konutlardır.

Coğrafi koşulları göz önüne alındığında, aşağıdaki illerden hangisinin kırsal kesimlerinde ahşap konutların <u>daha yaygın</u> olduğu söylenebilir?

A) Rize B) Kırşehir C) Mardin
D) Karaman E) Niğde

11. Nüfus ve yerleşmeyle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi <u>yanlıştır</u>?

A) Kuzey Yarım Küre'de orta enlemler, alçak ve yüksek enlemlere göre daha fazla nüfusa sahiptir.
B) Avrupa'nın güney kıyılarında kıtanın kuzey kıyılarına göre nüfus daha fazladır.
C) Nil Nehri Havzası'nın ağza yakın kısımları, orta ve yukarı kısımlarına göre daha fazla nüfuslanmıştır.
D) Ekvator çevresinde yerleşme sınırı Dünya geneline göre daha yüksektir.
E) Antarktika, sürekli yerleşik hayatın olduğu seyrek nüfuslu bir kıtadır.

12. Bir ülkenin birbirini izleyen yıllardaki erkek ve kadın nüfusunu gösteren bir grafiğe bakılarak, bu ülkenin nüfusuyla ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) Erkek nüfusun kadın nüfusa oranı
B) Verilen yıllarda, erkek nüfusun artıp artmadığı
C) Verilen yıllarda, kadın nüfustaki değişme hızı
D) Kentlerde yaşayan erkek nüfusun payı
E) Verilen yıllarda, toplam nüfusta dalgalanma olup olmadığı

13. Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerde görülen nüfusla ilgili sorunlar farklılık gösterir.

Nüfusla ilgili aşağıdaki sorunlardan hangisi, az gelişmiş ülkelerde <u>görülmez</u>?

A) Sağlık hizmetlerinin yetersizliği
B) Gıda yetersizliği ve açlık
C) İşsizlik oranının yüksek olması
D) Nitelikli nüfusun azlığı
E) Yaşlı nüfus artışının yüksek olması

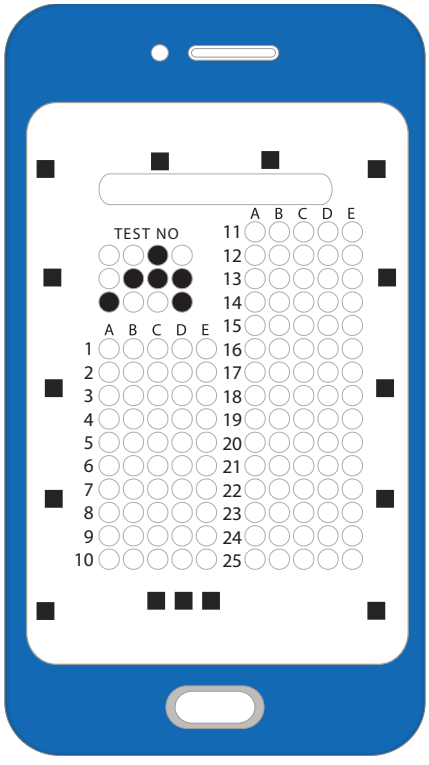

8. Basamak Kontrol Testi Optiği

8. BASAMAK CEVAP ANAHTARI

Test 1	1-A	2-B	3-C	4-E	5-D	6-B	7-C	8-E	9-D	10-B
	11-C	12-A								

Test 2	1-D	2-E	3-C	4-D	5-A	6-B	7-B	8-D	9-D	10-C
	11-B	12-A	13-E							

Test 3	1-D	2-B	3-B	4-C	5-A	6-E	7-A	8-E	9-B	10-D
	11-C	12-E	13-C	14-A	15-B	16-C	17-D	18-D	19-E	20-A

BKT	1-A	2-C	3-E	4-E	5-D	6-B	7-B	8-C	9-B	10-A
	11-E	12-D	13-E							